

Tataarisinivalvatti Färöissä

PANU KUNTU ja ESKO TAINIO

Vieraslajin tila ja torjunta

© Metsähallitus / Esko Tainio.

Kesällä 2018 löytyi varsin aissuomalaiseen (V) Paraisten kaupunkiin kuuluvalla Nauvon Fårön saarelta kolmisenkymmentä tataarisinivalvatin, *Lactuca tatarica*, ilmaversoa (Kunttu & Kunttu 2018). Esiintymä sijaitsi saaren itäosan avoimella luonnonhiekkarannalla. Tätä ennen Panu ja Sanna-Mari Kunttu olivat kiertäneet Fårön kaikki rannat kesällä 2014 kartoittaessaan eloperäisten rantavallien esiintymistä, mutta vielä silloin he eivät havainneet yhtään tataarisinivalvattia. Havainto ilmoitettiin välittömästi löydön jälkeen Metsähallituksen Luontopalveluille, joka valmisteli Saaristomeren suojelualueiden luonnonhoidon kokonaissuunnitelmaa. Lajin

torjunta sisällytettiin suunnitelmaan, sillä suuri osa saaresta kuuluu Saaristomeren kansallispuistoon (Mussaari 2021).

Tataarisinivalvatin nykytila Färöissä

Heinäkuussa 2024 Metsähallitus aloitti tataarisinivalvatin torjunnan yhteistyössä WWF Suomen kanssa osana Rannikko-LIFE -hankkeen luonnonhoitotoimenpiteitä. Viikon mittaisen talkooleirin aikana kasvustoja kitkettiin Färöissä laajasti. Leirin jälkeen Saaristomeren kansallispuiston puistomestarit jatkoivat työtä. Hoitotyötä ohjasi Esko Tainio Metsähallituksesta.

Talkooleirin aikana tataarisinivalvattia löytyi Färöstä runsaasti lisää. Kasvustoja oli

▲ Tataarisinivalvattia kitkettiin Maailman luonnonsäätiön (WWF) talkooleirillä heinäkuussa 2024.

saaren pohjois- ja itärannalla karkeasti arvioiden seitsemässä paikassa ja ilmaversoja oli kaikkiaan 40 000–55 000 kappaletta. Suuri osa niistä kasvoi avoimella hiekkarannalla, mutta kasvustoja löytyi myös hiekkarannoilla kasvavien ruovikoiden seasta. Vaikka vuoden 2014 saaren rantojen kartoituksessa muun kasvillisuuden seassa olleita tataarisinivalvatteja ei olisi huomattu, on selvää, että laji on runsastunut huomattavasti kymmenessä vuodessa. Kukkieksaan avoimella rannalla kasvi on huomiota herättävä.

Tataarisinivalvattia kasvoi etupäässä avoimilla hiekkarannoilla ja hiekkarantojen yläosissa (korkean veden yläpuolella muutaman metrin leveydeltä) harvakseltaan rantavehniä, *Leymus arenarius*, suola-arhojen, *Honckenya peploides*, ja muiden hiekkarantakasvien joukossa. Lisäksi sitä kasvoi kivisellä niitty-rannalla sekä hiekkarannoille ja somerikoisille hiekansekaisille maa-aineksille levinneiden rehevöitymisestä hyötyvien järviruokojen, *Phragmites australis*, ruokohelpien, *Phalaroides arundinacea*, rantakukkien, *Lythrum sali-*

caria, ja maltsojen, *Atriplex* spp. seassa. Hiekkarannoilla tataarisinivalvatit olivat matalampia (10–50 cm korkeita), rehevöityneillä paikoilla korkeampia (10–110 cm). Lehtiruusukkeelliset yksilöt olivat runsaimpia, lisäksi arviolta noin viidennes kasveista oli kukkivia korkeampia yksilöitä.

Fårön kaikkia rantoja ei kuitenkaan torjuntatyön ohessa ehditty kartoittamaan, joten tataarisinivalvattia saattaa kasvaa muuallakin saarella. Laji voi myös levitä lähisaarille siemenistä tuulen mukana tai aaltojen kuljettamina juuren-

◀ Tataarisinivalvatit kasvoivat Fårössä tyypillisesti avoimilla hiekkarannoilla.

tai maarönsynkappaleina. Lisätietoja esiintymisestä siis tarvitaan. Tataarisinivalvatti voi kasvaa esimerkiksi eloperäisillä rantavalleilla. Kartoitetuilla Fårön rannoilla ei kuitenkaan ollut paksuja (> 15 cm) rantavalleja, mutta ohuiden rakkohaurupatjojenkin seassa laji näyttää kasvattavan juurensa kivennäismaahan.

Tataarisinivalvatin torjunta

Torjunta toteutettiin mekaanisesti siten, että muutamia kymmeniä – satakunta ilmaversoa sisältävät esiintymät kaivettiin istutuslapioita käyttäen mahdollisimman huolellisesti ylös. Tiheämissä satojen – tuhansien yksilöiden kasvustojen torjunnassa yhdisteltiin kitkentää sekä istutuslapioiden ja nelihaaraisella terällä varustetun raivaussahan käyttöä. Hiekkaisesta maasta kitkemällä saatiin pois keskimäärin 0,5–1 cm paksuista jatkuvaa pääjuurta 3–6 cm:n verran. Juuri ulottui hiekkaisessa maassa tyypillisesti 15–35 cm:n syvyyteen, osa syvemmällekin. Kasvilla on myös juurenniskasta lähteviä sivusuuntaisia maarönsyjä, joiden avulla kasvustot levittäytyvät.

Torjuntatyön edetessä todettiin, että huolellisimmin kannatti kitkeä erilliset yksilöt ja pienet ryhmät, mutta paljon ilmaversoja kasvavissa kasvustoissa määrät olivat niin suuria, että näin ei voitu tehdä. Kitketyt kasvit kannettiin metsänreunaan maatumaan lähin-

nä maisemasyistä, mutta käytännössä ne kuolevat nopeasti eivätkä näin ollen luultavasti voi juurtua uudestaan. Kaikkiaan tataarisinivalvattien torjuntaan kului noin 26 henkilötyöpäivää.

Vielä marraskuussa 2024 havaittiin sekä raivaussahalla niitetyistä että kitkettäessä maahan jääneistä juurista syntyneitä ilmaversoja, mutta ne eivät olleet kukkineet. Vaikuttaakin siltä, että kasvin kitkentä ja niitto raivaussahalla estävät syyskesäisen kukinnan ja siementuotannon. Seuraavana vuonna luultavasti osa tiheimistä kasvustoista kokeillaan peittää pressulla.

Laji näyttää maistuvan myös saarella eläville hirvieläimille, sillä kukkia ja varren

yläosia oli naposteltu monin paikoin, ehkä kuitenkin vain 10 prosenttia ilmaversoista, ja etenkin ruovikoiden sisällä oli vähän syötyjä.

Laji on omansa näköinen ja väriltään haalean vihreä – sinivihreään vivahtava, eikä sitä kukkiessaan helposti sekoi muihin kuin ehkä sikuriin, *Cichorium intybus*, ja kukkimatomaan mahdollisesti joihinkin maltsoihin. Kasvin levinneisyyttä kannattaisi selvittää Fårön lähisaarten rannoilta, sekä hiekkarannoilta että kivisiltä rantaniittyajistoa kasvavilta rannoilta.

Tataarisinivalvatin alkuperä ja leviäminen

Tataarisinivalvatin luontainen levinneisyys Euroopassa kat-

taa maanosan itä- ja kaakkoisosia, missä se kasvaa aroilla, vesistöjen rannoilla ja viljapelloilla. Lajin kokonaisalue yltää Kaukasukselta Keski-Aasiaan, Etelä-Siperiaan, Kiinaan ja Tiibetiin (Greuter & Raab-Straube 2006, Kowalski ym. 2015). Pohjois- ja Keski-Euroopassa tataarisinivalvatti on vieraslaji (uustulokas), joka on levinnyt alueelle ihmistoiminnan seurauksena, mahdollisesti viljalastien mukana. Tataarisinivalvattia on tavattu 1800-luvun lopulta alkaen Itämeren rannikolla, ensimmäiseksi Saksassa (Kowalski ym. 2015). Suomesta laji löytyi 1922 ja Suomenlahden Koivistonsaarten rannoilta se tavattiin 1934 (Uotila & Ahti 2009, Suomen lajitietokeskus 2024).

Tataarisinivalvatti Itämerellä

Itämeren alueella tataarisinivalvatti menestyy luonnonympäristöissä etenkin rannikolla. Saksassa, Puolassa ja Latviassa se kasvaa rannikon dyineillä (Berg & Barth 2008, Kowalski ym. 2015, Laime ym. 2022), Ruotsissa hiekkarannoilla (Ingmansson & Petersson 1989, Mossberg & Stenberg 2005) ja Tanskassa monenlaisissa merenrannan elinympäristöissä. Suomessa laji kasvaa toistaiseksi lähinnä ihmistoiminnan piirissä olevilla joutomailla tai muutamien kaupunkialueiden merenrannoilla (Hämet-Ahti ym. 1998, Väre & Keynäs 2013, Suomen lajitietokeskus 2024).

Varsinais-Suomesta tunnetaan Fårön lisäksi vain yksi kasvupaikka Naantalin sa-

◀ **Tataarisinivalvatti menestyy tiheän rantakasvillisuuden seassa.**

Lutukka 41. 2025

▲ Tataarisinivalvatteja kasvoi jopa järviuokokasvustojen sisässä.

tamassa (Kämäräinen 2014). Fårön lisäksi luonnonympäristöistä tataarisinivalvatti on löytynyt vain hiekkarannalta Hangosta, missä sitä on tavattu vuodesta 2005 lähtien (Keynäs 2006, Väre & Keynäs 2013, Pennanen ym. 2016). Luonnonympäristöihin se voi kuitenkin levitä enenevässä määrin, sillä ilmaston lämpeneminen parantaneekin lajin kasvumahdollisuuksia (Heikkinen ym. 2012).

Tataarisinivalvatti vieraslajina

Tataarisinivalvatti sisältyy kansainvälisten DAISIE- ja CABI-vieraslajitietokantojen listoihin (DAISIE 2020, CABI 2021). Virossa ja Liettuaassa tataarisinivalvatti on luokiteltu haitalliseksi vieraslajiksi (Ploompuu 1997, Ööpik ym. 2008, Heikkinen ym. 2012) ja Latviassa sen on todettu täyttävän vieraslajin määritelmän alueellisesti, sillä sen leviäminen ai-

heuttaa vakavan riskin ranta-luontotyypeille (Laime ym. 2022).

Baltiassa tataarisinivalvatti on levinnyt laajimmalle Latvian rannikolla, missä sitä on löydetty noin 230 hehtaarin alueelta erityisesti Riianlahden rannoilla. Siellä kasvustot ovat peittäneet yhteensä 16 hehtaarin suuruisen alan (Laime ym. 2022). Suurimmat esiintymät on löydetty valkeilta ja harmailta dyyneiltä, alkiovaiheen dyyneiltä, hiekkarannoilta ja kivikkarannoilta mutta kasvustoja on tavattu myös eloperäisiltä rantavalleilta, metsäisiltä dyyneiltä, merenrantaniityiltä ja suolamailta. Näissä luontotyypeissä esiintyy vaateliasta alkuperäistä kasvilajistoa, jota tataarisinivalvatin leviäminen voi uhata. Monet tataarisinivalvatin esiintymistä sijaitsevat luonnonsuojelualueilla (Laime ym. 2022), joista ainakin yhdellä torjuntatyötä on tehty käsin kaivamalla ja versoja kahdesti vuodessa kitkemällä ennen kukintaa (Honavko 2021).

Tataarisinivalvattia ei ole Suomessa luokiteltu haitalliseksi vieraslajiksi (Niemi-vuo-Lah-ti 2012) mutta se on tunnistettu ilmastonmuutoksen seurauksena leviämiskiltaan potentiaalisesti vieraslajiksi (Heikkinen ym. 2012). Tunnetut tataarisinivalvatin rannikkoluontotyyppien yhteydessä olevat kasvustot tulisi hävittää, jotta laji ei pääse leviämään laajemmalle. Suomen merenrannikon hiekkarannat ja dyynit ovat uhanalaisia luontotyyppäjä ja lajistoltaan erittäin arvokkaita elinympäristöjä (Reinikainen ym. 2018, Hyvärinen ym. 2019). Tataarisinivalvatti voi levitessään uhata näitä merkittäviä luontoarvoja.

Kiitokset

Kiitos WWF Suomelle talkooleirin järjestämisestä sekä leirille osallistuneille talkoolaisille ja Saaristomeren kansallispuiston puistomestareille merkittävästä torjuntapanoksesta.

CABI 2021: *Lactuca tatarica*. [Invasive Species Compendium](#). CAB International. Wallingford, U.K. Viitattu 28.11.2024

▲ Tataarisinivalvatit kitkettiin maasta juurineen.

Berg, C. & Barth, H. 2008: Does the inner Baltic Sea coast provide a habitat for invasive neophytes? Teoksessa: Rabitsch, W., Essl, F. & Klingenstein, F. (toim.): *Biological Invasions – from Ecology to Conservation*, 218–223. European Group on Biological Invasions.

DAISIE 2020: *European Invasive Alien Species Gateway*. Viitattu 28.11.2024

Greuter, W. & Raab-Straube, E. von (toim.) 2006: Compositae. *Euro+Med Plantbase* – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Viitattu 28.11.2024

Heikkinen, R., Pöyry, J., Fronzek, S. & Leikola, N. 2012: Ilmastonmuutos ja vieraslajien leviäminen Suomeen – Tutkimustiedon synteesi ja suurilmastollinen vertailu. 117 s. *Suomen ympäristö 7/2012*. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Honavko, I. 2021: *Coastal Habitat Conservation in Nature Park Piejūra*. Layman's report, LIFE Co-HaBit LIFE15 NAT/LV/000900. Carnikava Municipality.

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019: *Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019*. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, P. (toim.) 1998: *Retkeilykasvio*. 4. painos. 656 s. Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo, Helsinki.

Ingmansson, G. & Petersson, J. 1989: Växter på Gotska Sandön. *Rindl* 9: 51–136.

Keynäs, K. 2006: Tataarisinivalvatti saapui Hanko-niemelle. *Lutukka* 22: 10–12.

Kowalski, W.W.A., Łysko, A. & Popiela, A. 2015: *Lactuca tatarica* (Asteraceae) in embryonic dunes on Wolin Island (NW Poland). *Biodiversity Research and Conservation* 39: 61–66.

Kunttu, P. & Kunttu, S.-M. 2018: Vieraslaji tataarisinivalvatti löytyi Saaristomereltä. *Lutukka* 34: 99–100.

Kämäräinen, H. 2014: Kesän 2014 kasvihavaintoja länsirannikolta ja Hämeenlinnasta. *Lutukka* 30: 104–109.

Laike, B., Tjarve, D., Znotiņa, V. & Laukalēja, Z. 2022: Distribution and Ecology of Neophyte *Lactuca Tatarica* Population on the East Baltic Sea Coast in Latvia. *Proceedings of the Latvian Academy of Sciences, Section B*. 76(2): 267–277.

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2005: Suuri Pohjolan kasvio. 928 s. Tammi, Helsinki.

Mussaari, M. 2021: Luonnonhoidon kokonaissuunnitelma Saaristomeren luonnonsuojelualueille. *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja C* 176: 1–126.

Niemivuo-Lahti, J. (toim.) 2012: *Kansallinen vieraslajistrategia*. 126 s. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

Pennanen, J., Virta, S. & Vuorinen, E. 2016: *Hanko, Bittan*. Luontoselvitys 2016. 33 s. Raportti. Silvestris luontoselvitys Oy, Karjaa.

Ploompuu, T. 1997: *Lactuca tatarica* – forming new part of the area by vegetative spreading – on northern coasts of Baltic Sea. *Botanica Lithuanica* 1997 (Suppl. 1): 125–127.

Reinikainen, M., Ryttylä, T., Kanerva, T., Kekäläinen, H., Koskela, K., Kunttu, P., Mussaari, M., Nummers, M. von, Rinkineva-Kantola, L., Sievänen, M. & Syrjänen, K. 2018: Itämeren rannikko. Teoksessa: Kontula, T. & Raunio, A. (toim.), Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 2 luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus & ympäristöministeriö, Helsinki. *Suomen ympäristö 5/2018*, 99–183. Suomen Lajitietokeskus 2024: *Tataarisinivalvatti, Lactuca tatarica*. Viitattu 28.11.2024.

Uotila, P. & Ahti, T. 2009: Additions to the vascular flora of the Berezovye Islands (Koiliston saaret), Karelian Isthmus, Russia. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica* 85: 33–44.

Väre, H. & Keynäs, K. 2013: *Hangon kasvisto – etelän aarre*. 190 s. Metsäkustannus Oy, Porvoo.

Ööpik, M., Kuk, T., Kull, K. & Kull, T. 2008: The importance of human mediation in species establishment: Analysis of the alien flora of Estonia. *Biological Environment Research* 13: 53–67.

Occurrence and eradication of the invasive blue lettuce *Lactuca tatarica* on Fårö island in the Archipelago Sea, SW Finland

Blue lettuce (*Lactuca tatarica*) was found from Fårö island in the southwestern archipelago of Finland (biogeographical province of Finland Proper) in 2018. At that time, around 30 aerial shoots were recorded, but in July 2024 the number was 40,000–55,000. The shoots were found on sand beaches and coastal stony meadows, growing on open sand, thin drift lines and among reed stands. The height of the shoots ranged from 10–15 cm on sand beaches to 10–110 cm in nutrient-rich sites. The majority of the plants had only leaves, but approximately one-fifth were flowering. Blue lettuce is a perennial species.

Blue lettuce is an invasive species in Finland, as it is throughout the Baltic Sea region. Therefore, large-scale eradication efforts were initiated to remove the species from Fårö. The primary eradication method was uprooting the shoots from the ground, but large and dense stands were cut down with a brush cutter. Control measures will continue in the coming years.

The population on Fårö island is the only known occurrence of blue lettuce in natural habitats within the Archipelago Sea. Additionally, there is one occurrence on the Finnish coast outside urban areas. As observed on Fårö island and earlier in the Baltic countries, blue lettuce can spread rapidly in natural environments; therefore it is essential to remove it without delay after its first detection, as it can invade valuable natural habitat types and threaten native vegetation.

Panu Kunttu, Luontotietopalvelu Taiga, panu.kunttu@iki.fi

Esko Tainio, Metsähallitus, Luontopalvelut, esko.tainio@metssa.fi